

Foto: Hans Lindqvist, CC BY-SA 4.0

Bolsågen i Evertsberg

Bolsågen i Evertsberg är ett välbevarat sågverk från 1800-talets slut. Skogen har alltid varit en viktig resurs i Norra Dalarna, och bolsågen berättar om den stora betydelse skogarna hade även i övergången till det moderna industrisamhället. Byggnaden byggnadsminnesförklarades 2007.

Beskrivning

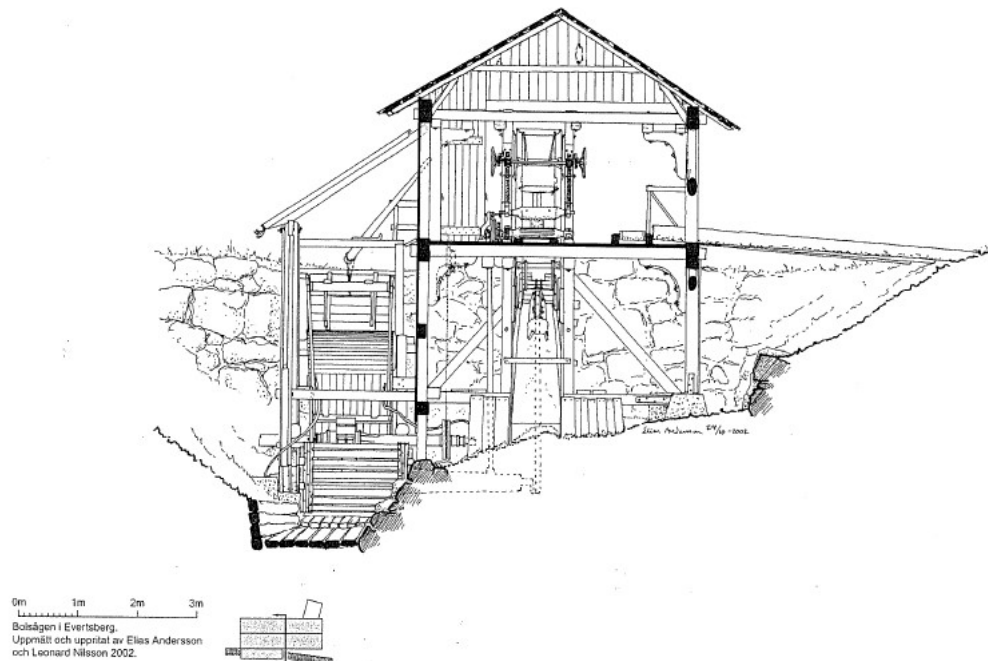
Historik

Storskiftet under 1800-talet var avgörande för en mer genomgripande råvaruexploatering av Dalarnas skogar som helhet. I norra Dalarna avsattes stora skogsområden som kronoparker medan återstående skog delades mellan byalag och enskilda jordägare. De senare fick i och med storskiftet egentlig förfoganderätt över skog. I Älvdalens socken ägde storskiftet rum kring 1880-talet. I Älvdalen avsattes samtidigt särskild besparingsskog för gemensamma behov.

Sågtimmer från skogarna i norra Dalarna kom till stor del att försörja de större moderna ångdrivna sågverk som från 1870-talet etablerades kring sjön Siljan. Samtidigt uppfördes mindre vattendrivna sågverk utrustade med moderna sågramar längs ett flertal vattendrag i norra Dalarna. Till den senare kategorin av sågverk hör Bolsågen Evertsberg.

Bolsågen var som husbehovssåg ämnad att i första hand förse delägarna med sågade trävaror. Andra gårdar i Evertsberg hade sågar på andra håll. Vattendrivningen medförde att sågningen begränsades till några veckor under våren. Under den tiden pågick dock sågningen dygnet runt. Bolsågen användes fram till 1950-talet.

Tvärsektion mot väst

Figur 1. Uppmåtningsritningar av bolsågen, tvärsektion mot väst. Elias Andersson och Leonard Nilsson 2002.

Miljö

Bolsågen är ett vattendrivet sågverk på en mindre samfällad skogsfastighet i anslutning till ån Vasslen tre kilometer öster om byn Evertsberg.

Byggnad

Bolsågen i Evertsberg uppfördes 1894, eller tidigare, gemensamt av 24 gårdar som en så kallad husbehovssåg. Den nuvarande sågmekanismen inköptes under 1900-talets första år och är tillverkad av Anders Mattssons Järn i Mora. Sågverket är en flerbladig ramsåg med stativ och matning samt vagnar av gjutjärn. Stativet står mitt i såghuset, som är byggt av trävirke i två våningar. På övervåningen sker matningen av sågtimret samt sågningen. I bottenvåningen rymms delar av kraftöverföringen och här samlas också spånet upp.

Vid sågning fyller man sågdammen med vatten, som leds fram genom ett system av kanaler och regleringsdammar. Från sågdammen släpps vattnet i en ränna ned till vattenhjulet vid såghusets ena långsida.

Vattenhjul, axel och vevstake är gjorda av trä men delvis förstärkta med järnbeslag. Axelns lager vilar i rotvirke och smörjs med vatten. Kraftöverföring sker även till en slipmaskin för slipning av sågblad. Byggnaden har numera tak av sinuskorrugerad plåt. Under år 2006 renoverades Bolsågen med hjälp av bidrag från Riksantikvarieämbetet varvid bland annat vattenrännan av stabilitetsskäl förstärktes.

Figur 2. Bolsågen, norra långsidan. Foto: Hans Lindqvist, CC BY-SA 4.0

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Bolsågen är mycket välbevarad och på det hela taget i originalutförande. Under 1800-talets sista decennier öppnades Älvdalens skogar för råvaruexploatering. Bolsågen visar hur man med begränsade resurser men med en gemensam organisation lyckades tillgodogöra sig ny och effektivare teknik för att tillgodose den ökade lokala efterfrågan på sågade trävaror. Bolsågen utgör en viktig del av historien om hur skogarna i norra Dalarna kom att nyttjas under övergången till det moderna industrisamhället.

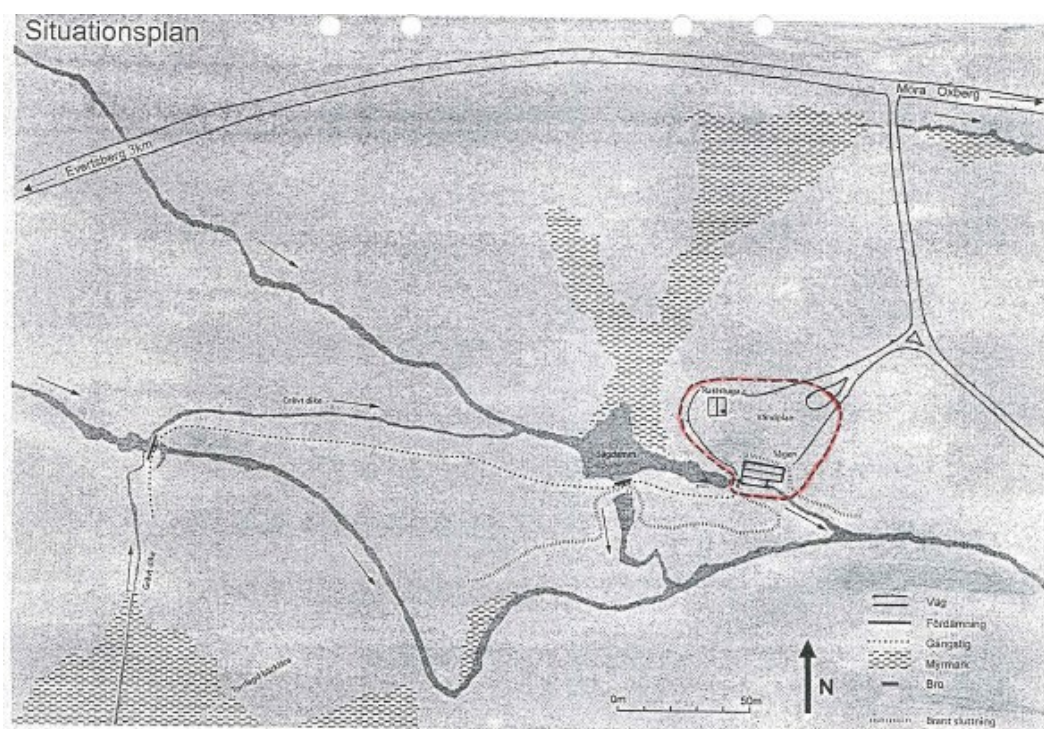
Skyddsbestämmelser

Skyddsföreskrifterna omfattar såghuset med vattenrännan som markerats på situationsplanen. Skyddsområdet omfattar det avgränsade området på situationsplanen.

1. Såghuset med vattenrännan får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I såghusets inre får inte göras ingrepp i stomme eller i fast inredning.
3. Sågverk med stativ och matning, vattenränna med kraftöverföring samt övriga fasta installationer ska vårdas och behållas i ursprungligt skick.
4. Såghuset ska underhållas så att det inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska ske på sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska utföras med material, färger och metoder anpassade till byggnadens egenart.
5. Det område som på bilagda situationsplan avgränsats kring såghuset ska vårdas och hållas i sådant skick att byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas. Den raststuga och den slobod som ligger inom området ska vårdas och underhållas med material och metoder anpassade till byggnadens egenart.

Samråd ska ske med Länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av såghuset och området.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

Figur 3. Situationsplan för fastigheten Evertsberg S:125 där bolsågen ligger. Ur beslut 2007.09.03.

Administrativa fakta

Kommun: Älvdalen

Fastighetsbeteckning: Evertsberg S:125

Byggnadsminnesförklaring: 2007.09.03

Tillgänglighet: Öppen för allmänheten.

[Byggnadsminnesförklaring Bolsågen beslut 2007.09.03](#)

[Bolsågen i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)